

Υπερβαίνοντας τον *φθηνό*
συναισθηματισμό: Πώς
καλλιεργούμε *‘κριτική*
ενσυναίσθηση’ για θέματα
προσφυγιάς και μετανάστευσης

Μιχαλίνος Ζεμπύλας
Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

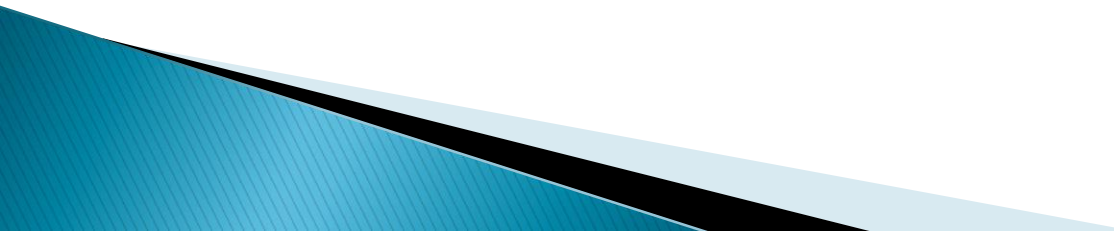
Δύο σύντομα βίντεο

1. Σύριοι Πρόσφυγες (National Geographic)
<https://www.youtube.com/watch?v=hiujzFNgHcE>

2. Επανασύνδεση οικογένειας από τη Συρία

<http://www.bbc.com/news/av/world-europe-41125419/emotional-moment-syrian-family-reunited-after-two-years-apart>

Τι συναισθήματα μας προκαλούν;

- ▶ Συγκίνηση
 - ▶ Θλίψη
 - ▶ Συμπόνια
 - ▶ Θυμό
 - ▶ Ντροπή
 - ▶ Ενοχή
 - ▶ ...
-

So what?

Νομίζετε ότι αυτά τα συναισθήματα θα μας οδηγήσουν να κάνουμε κάτι για να συμπαρασταθούμε στους πρόσφυγες, ώστε να αλλάξει η ζωή τους;

Δυστυχώς όχι...

- ▶ Έρευνες μας δείχνουν ότι ο συναισθηματισμός **ΔΕΝ** οδηγεί κατ' ανάγκη σε πράξεις για αλλαγή της κοινωνίας
- ▶ Ή όταν οδηγεί σε αυθόρμητες πράξεις, αυτές δεν έχουν συνέχεια
- ▶ Απλώς νιώθουμε καλά με τον εαυτό μας που συγκινηθήκαμε (είμαστε «καλοί άνθρωποι» γιατί συμπονούμε τους άλλους)

Μια σημαντική διάκριση...

- ▶ «*Φθηνός συναισθηματισμός*» (Hannah Arendt):

Επιφανειακές εκφράσεις ενοχής μεταξύ της γερμανικής νεολαίας αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο

ή

- ▶ *Empty sentimentality* («κενός συναισθηματισμός») – πιο πρόσφατος όρος: το επιφανειακό συναίσθημα ότι συμπάσχουμε με εκείνους που υποφέρουν

Παράδειγμα

- ▶ Διαβάζουμε (ή ακούμε) θλιβερές ιστορίες (ή βλέπουμε ταινίες και ρεπορτάζ) γι' αυτά που υποφέρουν οι άλλοι
- ▶ Νιώθουμε «οίκτο» γι' αυτούς και τα δεινά που υποφέρουν
- ▶ Νιώθουμε καλά με τον εαυτό μας επειδή συγκινηθήκαμε γι' αυτό που είδαμε/ακούσαμε
- ▶ Κι έπειτα;
- ▶ Επιστρέφουμε στην κανονική μας ζωή...

Ερώτημα

Άρα, τι είναι εκείνο που μπορεί να κάνει τη διαφορά, να μας ταρακουνήσει *τόσο*, ώστε να αναλάβουμε δράση;

Η ...κριτική ενσυναίσθηση

Η κριτική στάση απέναντι στον εαυτό μας και τους άλλους ώστε τα συναισθήματα ΑΛΛΑ ΚΑΙ οι ενέργειες μας να δείχνουν όχι μόνο ότι «νιώθουμε» τον άλλο, αλλά ότι πράγματι προσφέρουμε ανακούφιση στον πόνο του (στο μέτρο των δυνατοτήτων μας)→ δηλαδή, προωθείται η δράση για αλλαγή

Βασική πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς

Ποιες παιδαγωγικές πρακτικές υπερβαίνουν τον φθηνό ή κενό συναισθηματισμό και αντ' αυτού καλλιεργούν την *κριτική ενσυναίσθηση* προσανατολισμένη στη δράση για αλλαγή;

Δύο σημαντικά προβλήματα με τις προσεγγίσεις που προωθούν τον «κενό συναισθηματισμό»

1. Με τον υποβιβασμό της δικαιοσύνης και της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα συναισθήματα που νιώθουμε για τους άλλους (π.χ. αλληλεγγύη, συμπόνια), παραμερίζουμε τις δομικές συνθήκες της μετανάστευσης και της προσφυγιάς (π.χ. πόλεμος, φτώχεια, ανισότητα, αδικία)
2. Οι προσεγγίσεις αυτές εν τέλει καλλιεργούν τον οίκτο και την παθητική ενσυναίσθηση, αφού δεν προωθούν επιτακτικά την ανάληψη δράσης για αλλαγή

Μερικοί ορισμοί

- ▶ **Οίκτος:** το συναίσθημα της λύπης ή της συμπάθειας για τον πόνο του άλλου (εκ του ασφαλούς, χωρίς ανάληψη δράσης)
- ▶ **Παθητική Ενσυναίσθηση:** να νιώθεις τον πόνο του άλλου, αλλά χωρίς να αναλαμβάνεις δράση για ελάφρυνση του πόνου αυτού
- ▶ **Κριτική ενσυναίσθηση:** να κριτικάρεις τον εαυτό σου κατά πόσο τα συναισθήματα και οι ενέργειες σου δείχνουν όχι μόνο ότι «νιώθεις» τον άλλο εκ του ασφαλούς, αλλά πράγματι προσφέρουν έμπρακτα στην ανακούφιση του πόνου του

Τρεις κίνδυνοι που έχουν να αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία (1)

1. **Κόπωση:** Αδιαφορούμε απέναντι στον πόνο των άλλων ως αποτέλεσμα της «υπερφόρτωσης» της συμπόνιας
- ▶ **Παράδειγμα:** Γινόμαστε τόσο συνηθισμένοι στο θέαμα τρομακτικών γεγονότων, δυστυχιών ή πόνου που σταματάμε να τα προσέχουμε πλέον («φαινόμενο θεατή», «φαινόμενο μπούμερανγκ»)

...Τρεις κίνδυνοι (2)

2. *Από-ευαισθητοποίηση*: κατάσταση αδιαφορίας που εκδηλώνεται με την απροθυμία μας να εμπλακούμε σε ενσυναισθητική δράση – είτε λόγω αυτοπροστατευτικού μηχανισμού, είτε λόγω άρνησης να νιώσουμε τον πάσχοντα-άλλο
- ▶ **Παράδειγμα**: Το σοκ συχνά μεταφράζεται/ μεταφέρεται με τέτοιο μελοδραματικό τρόπο, ώστε τα γεγονότα αυτά να μην φαίνονται πια αληθινά αλλά «μακριά» από την πραγματικότητα μας

...Τρεις κίνδυνοι (3)

3. *Αυτό-θυματοποίηση*: αισθανόμαστε οι ίδιοι θύματα (π.χ. πρόσφυγες/μετανάστες λόγω του 1974) με ό,τι αυτό συνεπάγεται (συναισθήματα αγανάκτησης, πόνου και δυσαρέσκειας) για τη συνεχή αδικία σε βάρος μας
- ▶ **Παράδειγμα**: Επικέντρωση στον εαυτό μας, δεν μάς ενδιαφέρει τόσο για τους άλλους

Επαναδιατύπωση της ερώτησης

Σε ποιο πλαίσιο, μέσα στο σχολείο, θα μπορούσαμε (οι εκπαιδευτικοί) να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τους κινδύνους αυτούς, καλλιεργώντας κριτική ενσυναίσθηση;

**Τι μας ενώνει, πρώτα και πάνω
απ' όλα;**

Η κοινή μας τρωτότητα/θνητότητα (Judith Butler)

- ▶ Η απώλεια και η τρωτότητα: όλοι μας, ως ανθρώπινες οντότητες, είμαστε αδύναμοι μπροστά στη δική μας απώλεια, καθώς και την απώλεια αγαπημένων μας προσώπων
- ▶ Η παραγνώριση της τρωτότητας αυτής για τους άλλους εξαπολύει βία εναντίον τους, αφού αρνείται ότι και οι άλλοι είναι τρωτοί, πονούν, έχουν τραύματα
- ▶ Αντίθετα, η αναγνώριση της δημιουργεί ανοίγματα για ηθική επαφή με τους άλλους

Παραδείγματα

- ▶ Τρομοκρατικό ή άλλο τραγικό γεγονός με απώλειες (έχει θύματα ΕΚ;)
- ▶ Θύματα βίας ή δυστυχημάτων στα κατεχόμενα ή την Τουρκία (τι μας ενδιαφέρει για τον «εχθρό»;))
- ▶ Διαδηλώσεις στις ΗΠΑ για τα θύματα εχθροπραξιών στο Ισραήλ, όχι όμως για τα θύματα στα κατεχόμενα Παλαιστινιακά εδάφη
- ▶ Πώς φτάσαμε να θεωρούμε κάποιες ζωές περισσότερο άξιες να τις θρηνήσουμε, από κάποιες άλλες; Τι λέει αυτό για μας ως ανθρώπους;
- ▶ Η άρνηση της αναγνώρισης του πόνου του Άλλου διευρύνει τη βία και τις συγκρούσεις (από μόνη της, βέβαια, η αναγνώριση δεν είναι αρκετή)

Τρία χαρακτηριστικά μιας κριτικής συναισθηματικής παιδαγωγικής προσέγγισης στο σχολείο (1)

1. Δεν αναγνωρίζει απλά τα συναισθήματά μας ή τον πόνο των άλλων, αλλά επίσης εκθέτει και αποδομεί ρητά τους κινδύνους και τις παγίδες του φθηνού συναισθηματισμού

Παράδειγμα: Συζήτηση/πρότζεκτς/έρευνα πώς πολλά ρεπορτάζ στην κυπριακή τηλεόραση (από talk shows μέχρι τις ειδήσεις κ.α) αναπαράγουν τον φθηνό συναισθηματισμό

(2)

2. Προσφέρει ένα εναλλακτικό όραμα για δράση και αλληλεγγύη προς τους άλλους που υποφέρουν, με την εμπλοκή της σχολικής κοινότητας σε πραγματιστικές καθημερινές ενέργειες που προωθούν την αλλαγή

Παράδειγμα: καλλιέργεια «έμμεσων ακτιβισμών» μέσα από σχολικές δράσεις, δηλαδή ενέργειες μικρής κλίμακας, που γίνονται αθόρυβα, χωρίς τυμπανοκρουσίες (π.χ. εθελοντισμός/δράσεις) σε καταυλισμό προσφύγων)

(3)

3. Βαθιά κριτική κατανόηση των συνθηκών (δομικές ανισότητες, πόλεμος, φτώχεια, παγκοσμιοποίηση κλπ.) που προκαλούν πόνο και αναγνωρίζουν την ανθρώπινη σχέση μας με τους άλλους—την κοινή μας τρωτότητα και την ηθική μας ευθύνη απέναντι στους άλλους συνανθρώπους μας

Παράδειγμα: Γιατί έφυγαν οι πρόσφυγες από τη Συρία και διακινδύνευσαν τη ζωή τους μέσα στις βάρκες; Τι θα έκανα εγώ στη θέση τους; Πώς μπορεί το σχολείο μου, η κοινότητα μου, η οικογένεια μου, εγώ προσωπικά, να συνεισφέρουμε στο να απαλύνουμε τον πόνο των προσφύγων που έφτασαν με βάρκες στην Κύπρο πριν από λίγες μέρες;

«Οι μετανάστες», 2016 >>

Λυκείου Αποστόλου Λουκά Κολοσσίου

Ένα τελευταίο βίντεο

- ▶ https://www.youtube.com/watch?v=jdKHVnHTXkU&has_verified=1

- ▶ Αυτά τα παιδιά δεν διεκδικούν τη λύτωση και τη συγκίνηση μας
- ▶ Διεκδικούν ισότητα και δικαιοσύνη
- ▶ Μήπως είμαστε «συνένοχοι» της αδράνειας, όταν δεν αντιδρούμε, όταν δεν αναλαμβάνουμε δράση για κοινωνική δικαιοσύνη;
- ▶ Η απλή συγκίνηση δεν σημαίνει και πολλά πράγματα. Είναι συμβιβασμός με το κατεστημένο

Πέρα από το σχολείο...τι μπορώ να κάνω

- ▶ <https://www.youtube.com/watch?v=-cSe-MjxOS4>

(UNHCR)– Εισφορές

- ▶ <https://www.facebook.com/pg/kofinou/about/>

(Kofinou We Care– Volunteers' Support)–
Εθελοντισμός

- ▶ Άλλες έμπρακτες πρωτοβουλίες;...

- ▶ ...

DON'T
LET
COMPASSION
DROWN.

3-9-15
@mystictris